

- ting, and Constructing Culture: the Tools and Foundations of Qualitative Research. In: Lindlof, ed. (1987): 1-30.
- Lull, James (1980) The Social Uses of Television *Human Communication Research* vol. 6, no. 3: 195-209.
- Lull, James (1988) Critical Response: the Audience as Nuisance *Critical Studies in Mass Communication* 5: 239-43.
- Lull, James. Ed. (1988) *World Families Watch Television* Newbury Park: Sage. Lull, James (1990) *Inside Family viewing: Ethnographic Research on Television's Audiences* London, New York: Routledge.
- Löfgren, Orvar (1990) Medierna i nationsbygget: hur press, radio och tv gjort Sverige svenskt. In: Ulf Hannerz, red. *Medier och kulturer* Stockholm: Carlssons: 85-120.
- Maanen, J. van (1988) *Tales of the Field: on Writing Ethnography* Chicago: University of Chicago Press.
- McRobbie, Angela (1978) Working-Class Girls and the Culture of Femininity. In: Women's Studies Group, Ed. *Women Take Issue: Aspects of Women's Subordination* London: Hutchinson/CCCS.
- Malinowski, Bronislaw (1922) *Argonauts of the Western Pacific* London: Routledge & Kegan Paul.
- Malmgren, Gun (1992) *Gymnasiekulturer: lärare och elever om svenska och kultur* Lund: Didaktikseminariet, Lunds Universitet, nr. 92: 188. Disputats.
- Malmgren, Lars-Göran (1986) *Den konstiga kunsten: uppsatser om litteraturläsning och litteraturpedagogik* Lund: Litteraturvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet.
- Morley, David og Roger Silverstone (1990) Domestic Communication: Technologies and Meanings *Media, Culture and Society* 1: 31-55.
- Morley, David og Roger Silverstone (1991) Communication and Context: Ethnographic Perspectives on the Media Audience. In Jensen og Jankowski, eds. (1991): 149-62.
- Morley, David (1986) *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure* London, New York: Routledge.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Kirsten Larsen (1985) *Piger og drenge i klasseoffentligheden* Oslo: Pedagogisk Forskningsinstitut, Universitetet i Oslo.
- Nielsen, Poul Erik (1992) *Bag Hollywoods drømmefabrik: tv-system og produktionsforhold i amerikansk tv* Århus: Institut for Informations- og Medievidenskab, Aarhus Universitet. Licentiatforhandling.
- Ortner, Sherry (1984) Theory in Anthropology since the Sixties *Comparative Studies in Society and History* 26, 1: 126-66.
- Radway, Janice (1988) Reception Study: Ethnography and the Problems of Dispersed Audiences and Nomadic Subjects *Cultural Studies* 3: 359-76.
- Rasmussen, Tove Arendt (1990) »Tror du kun det er dig der har øjne«: actionfilm og drengekultur Aalborg: Institut for Kommunikation, Aalborg Universitetscenter.
- Rogge, Jan-Uwe og Klaus Jensen (1988) Everyday Life and Television in West Germany: an Empathic-Interpretive Perspective on the Family as a System. In: Lull, ed. (1988): 80-115.
- Rosaldo, Michele (1980) The Use and Abuse of Anthropology: Reflections on Feminism and Cross-Cultural Understanding *Signs* 5, 3: 389-417.
- Sapir, Edward (1925) Sound Patterns in Language *Language* no.1: 37-51.
- Schrøder, Kim (1988) Oplevelsens kvalitet: om kvalitetskriterier i kunst og kulturindustri *Mediekultur* nr 7: 101-117.
- Schutz, Alfred (1962) Concept and Theory Formation in the Social Sciences. In: *Collected Papers, Vol. I: The Problem of Social Reality* Haag: Martinus Nijhoff.
- Schutz, Alfred (1964) The Stranger: an Essay in Social Psychology. In: *Collected Papers, Vol. II* Haag: Martinus Nijhoff.
- Seiter, Ellen, Hans Borchers, Gabriele Kreutzner og Eva-Maria Warth. Eds. (1991) *Remote Control: Television, Audiences and Cultural Power* London, New York: Routledge.
- Seiter, Ellen (1990) Making Distinctions in Tv Audience Research: a Case Study of a Troubling Interview *Cultural Studies* no.1: 61-84.
- Smith, Dorothy (1987) *The Everyday World as Problematic: a Feminist Sociology* Boston, MA: New England University Press.
- Stacey, Judith (1988) Can there be a Feminist Ethnography? *Women's Studies International Forum* 11, 1: 21-7.
- Tidsskriftet Antropologi* (1993) Temanummer »Digting«, 26 Thavenius, Jan (1981) *Modersmål och fadersarv* Stockholm.
- Thorsen, Liv Emma (1993) *Det fleksible kjønn: mentalitetsendringer i tre generasjoner bondekvinne; 1920-1985* Oslo: Universitetsforlaget.
- Tuchman, Gaye (1978) *Making News: a Study in the Construction of Reality* New York: Free Press.
- Whorf, Benjamin Lee (1940) Linguistics as an Exact Science *Technological Review* no. 43: 61-63, 80-83.
- Willis, Paul mfl. (1990) *Common Culture: Symbolic Work at Play in the Everyday Cultures of the Young* Milton Keynes: Open University Press.
- Willis, Paul (1977) *Learning to Labour: How Working-Class Kids Get Working-Class Jobs* Farnborough: Saxon House. Willis, Susan (1991) *A Primer for Daily Life* London, New York: Routledge.

Kirsten Drotner er docent ved Institut for Film- og Medievidenskab, Københavns Universitet.

Medieetnografi og kvalitativ metode

Af Tove Arendt Rasmussen

Udviklingen af et metodisk fællesskab mellem samfundsvidenskab og humaniora op gennem 80'erne har haft gode vækstbetingelser inden for medieetnografien. Artiklen gennemgår i hovedtræk den prægnante udvikling modtagerforskningen med rod i humaniora og cultural studies-traditionen har gennemgået. Hvor den tidligere var funderet i interessen for at afdække sammenhænge mellem medieindhold og seeroplevelse, har medieetnografien udviklet en sensibilitet over for tv-sening som en mangfoldig, kulturel proces. Artiklens tyngdepunkt ligger i en diskussion af de metodiske problemer, forskeren konfronteres med, når mangfoldigheden af tekstuelle, situationelle og kontekstuelle perspektiver på receptionsproces og betydningsdannelse på én gang inddrages i de medieetnografiske studier.

Det er især tv, der har været i centrum for de kvalitative modtagerstudier, som har manifesteret sig i løbet af 1980'erne. Ombrydningen af tv's institutionelle, økonomiske og teknologiske rammer i Europa har betydet, at begrebet *flow* er den centrale internationale forståelsesform for tv. Flow'et kan både karakterisere det enkelte programs struktur, enkelte sendeflader og den menu, som seerne selv skruer sammen på baggrund af kanalernes tilbud. Tv's tekster er i princippet blevet uoverskuelige for forskeren, som enten er henvist til at konstruere sin »egen« tekst eller til at efterspore andres læsninger. Mens de kvantitative målinger især er blevet teknisk forbedret ved indførelsen af tv-meter systemet, søger de kvalitative studier at gribe mediebrug og betydningsdannelse på et mikro-niveau. De kvalitative empiriske metoder, som anvendes hertil, benævnes ofte *etnografiske*, det være sig interview, forskellige former for observation, tegninger, dagbøger.

Medieforskningen er altså blevet stillet over for udfordringer, som har krævet nye metoder og ny teori. Den humanistiske medieforskning har samtidig fået nye væsentlige interessefællesskaber med dele af den sociologiske og samfundsvidenskabelige ditto. Et fællesskab, der især handler om metodisk udvikling på baggrund af mikro-sociologi og etnografi på den ene side og tekstvidenskab på den anden. Et

tilbageblik på de konkrete studier, som igennem 1980'erne har dannet »skole« i medieetnografien, viser, at både mikro-sociologien og dele af *cultural studies* har bevæget sig bort fra mediernes indhold og de konkrete tekster til fordel for en kontekstuel, relationel og situationel forståelse af tv-sening som kulturel proces. I det følgende diskuterer jeg forskellige former for medieetnografi med henblik på genstandsfelt, metode og teori. Jeg skal inddrage mine egne erfaringer med at anvende forskellige empiriske metoder i et etnografisk projektdesign – herunder vanskelighederne ved at forsøge både at rumme et tekstuel, et situationelt og et kontekstuel perspektiv på receptionsproces og betydningsdannelse.

TV i kontekst: et naturalistisk perspektiv

Det er samspillet mellem mediet og den interpersonelle kommunikation, som optager den amerikanske medieforsker James Lull i artiklen *The Social Uses of Television* fra 1980. Lull slår her til lyd for anvendelsen af etnografiske metoder i undersøgelsen af "... actual communication contexts and ways in which media experiences enter the lives of family members" (Lull 1990: 30). Artiklen kan læses som et stærkt opgør med amerikansk *main-stream* medieforsk-

ning – både hvad angår kommunikationsopfattelse og kvalitativ metodevalg. Konteksten for tv's sociale betydning forstås som det situationelle niveau. Det er kommunikationsmønstrene – familiens regler og normer omkring tv-ansværelsen, som udgør analysens fokus. Dette fokus er en naturlig konsekvens af Lull's mikro-sociologiske perspektiv, som samtidig indebærer en bestemt anvendelse af etnografiske metoder – og begrænser deres udsigelse. Her tænker jeg både på etnografiens krav om feltarbejde, der indebærer længerevarende deltagelse og medleven i den fremmede kultur og på etnografiens fortolkningsstrategier, der foretager en langt bredere historisk og samfundsmæssig kontekstualisering af flere former for data med henblik på en kompleks forståelse af hele kulturer.

Ud over Lull's studier er der specielt i USA produceret flere kvalitative publikumsundersøgelser, som har et mikro-sociologisk grundlag – især etnometodologi og symbolsk interaktionisme. Antologien *Natural Audiences* (Lindlof 1987) præsenterer en række af disse, ligesom bogens indledende oversigtsartikel naturligt vælger at anlægge en sociologisk synsvinkel på mediernes betydning i naturalistiske brugskontekster. Der tales om et »fortolkende paradigme«, der er så bredt, at det omfatter etnometodologien i den ene ende og semiotikken i den anden. Begge disse traditioner ser mening som et socialt og kulturelt fænomen, der kun kan undersøges gennem fortolkende procedurer, men epistemologisk og metodisk er de så forskellige, at en sammenkædning kan forekomme forvirrende.

Mikro-sociologien udgør med sine forskellige traditioner et vigtigt fundament for den amerikanske kvalitative metodeudvikling. Specielt systemisk informationsteori (Bateson), antropologi og symbolsk interaktionisme (Mead, Goffman) etnometodologi og konversationsanalyse (Garfinkel, Schegloff, Sacks) har bidraget afgørende til at skabe et tværvideenskabeligt felt, som omfatter kommunikations- og medie-

teori, psykiatri og lingvistik. Interaktionistiske analyser foretages med henblik på kontekstuel forståelse af ikke-ekspliciterede regulerende mønstre i naturalistiske situationer. Det er denne processuelle og situationelle kommunikationsopfattelse, vægtningen af interaktionsperspektivet og opfattelsen af individet som social aktør, der danner basis for inddragelsen af det interpersonelle og situationelle perspektiv på tv-receptionen. Men det er anvendelsen af kvalitative metoder, som har givet navn til denne udgave af medieetnografien, som epistemologisk placerer sig i et mikro-sociologisk paradigme, men på baggrund af metodologien gør krav på etnografiens terminologi.

På grund af det interaktionistiske perspektiv i analyserne indgår observation af naturalistiske receptionsprocesser som et centralt element i undersøgelsesernes metodiske design. Varigheden af observationen, brug af en eller flere observatører, tilrettelæggelsen af observatørens rolle i situationen, systematikken i registreringen af begivenheder, tolkningen og dokumentationen varierer imidlertid fra undersøgelse til undersøgelse. Lull mener således, at en uges observation i en familie udgør et passende tidsrum (Lull 1990: 46), ligesom han har benyttet sig af et *observatør-team*, hvor den enkelte observatør indtager en tilbagetrukket og registrerende rolle i familien. Ved afslutningen af observationsforløbet gennemfører observatøren dybdeinterviews med de enkelte familiedlemmer, hvor de foreløbige tolkninger kan uddybes og valideres. Den australske medieforsker Patricia Palmer (1986) har undersøgt børns interaktion omkring – og med – tv i naturalistiske *familiesettings*. Som Lull benytter hun sig af flere observatører, detaljeret registrering i form af noter, kortvarig observationsperiode (9 timer pr. familie) og flere metoder – herunder børnenes tegninger af tv-receptions-situationer. Observatørens rolle er tilstræbt neutral og ikke-deltagende. Et eksempel på en mere udfoldet brug af etnografiske metoder er den amerikanske medieforsker Jennifer Bry-

Antallet af kanaler og programmer og tv's placering på den internationale markedsplads har medført en stigende interesse for fænomenet publikum – både fra afsenderinstitutionerne og fra forskernes side. Det er blevet påtrængende at finde ud af, hvad der egentlig sker foran skærmen i de mange timer, hvor apparatet er tændt. Det handler på den ene side om annoncekroner og politisk legitimitet – på den anden om tv's placering i forhold til hverdagens rum, tid og relationer.

Hvis man nu skal tro den engelske undersøgelse, så bliver ca. 2 ud af 10 reklamespots vist for en tom stue. De seere, de seer! Hvorfor skal de absolut fare rundt og ude og ind i stedet for at koncentrere sig en smule?

TV-reklame er god til mange ting.

Det er dagblads-reklame også.

Navnlige til at holde interessen og opmærksomheden fanget. For den, der har købt et dagblad, sætter sig ned og studerer det med øjnene klisteret til siderne.

Dr. P. Collett, Oxford Universitet, anbragte et videnskabeligt indlæg i tv-apparaterne hos 100 engelske familier med i alt 500 medlemmer, med deres tilladelse, naturligvis. 7.000 timers videooptagelser fortæller en hel del om englændernes vaner foran tv-skærmen.

På billedet ser vi fra tv'et ud i stuen. Den lille firkanter viser, hvad det samtidig er på skærmen.

Hvis De vil vide mere, så ring til Danske Dagbladene Forening på tlf. 33 42 21 13.

DAGBLADENE
DE BLIVER KØBT FOR AT BLIVE LÆST

ce's (1987) undersøgelse af forholdet mellem familiens tidsstrukturering og tv-brugen. Bryce opholdt sig en måned som deltagende observatør i tre familier, hun optog en række samtaler på bånd, og hun vendte tilbage til familierne efter et halvt års forløb for undersøge om, og hvordan årstiden indvirker på tid og tv.

Den ofte kortvarige observationsperiode og observatørens neutralt registrerende rolle indikerer et instrumentaliseret undersøgelsesdesign – og dermed en ganske bestemt fortolkning af etnografien og dens metoder.¹ Etnografi bestemmes ofte ved hjælp af sin metode "... it is simply diverse ways of thinking and writing about a culture from a standpoint of participant observation", siger den amerikanske antropolog James Clifford (1988: 9). Den mikro-sociologiske metode tager sigte på at beskrive den symbolske og regulerende orden i hverdagslivets mikro-kosmos ud fra aktørernes perspektiv, men det konstruktivistiske perspektiv afviger både fra den klassiske, den kritiske og den post-moderne etnografiske metode, i og med at fortolkningsrammen er situationel, konsensuel og ikke refleksiv i bestemmelsen af den såkaldte *naturalistiske* kontekst og forskerens rolle.

De sociale regler i familiers tv-anvendelse bliver således ikke tolket ind i et kulturelt paradigme, hvor reglerne kan tilskrives diskursiv betydning. Jeg tænker ikke bare på det manglende kritiske perspektiv i forhold til magtforhold omkring mediet og familieinstitutionen, men lige så meget på det grundlæggende spørgsmål: Hvori består sammenhængen mellem mediet, de sociale strukturer i hverdagens brugskontekst og betydningsdannelsen? Genstandsfeltet for studierne er altså hverken teksten, mediet eller kulturen i bred forstand. Den historiske udvikling i receptionsformer og deres sammenhæng med programudvikling, æstetiske formater, udsigelse, institutionsmæssige forandringer – det, som måtte karakterisere mediet som kulturel og kommunikativ form, inddrages ikke. En konsekvens heraf bliver, at den væsentlige indsigt i interaktionsmønstrene omkring tv-mediet ikke omsættes i teori om mediets komplekse kulturelle funktioner. Opgaven for en fuldt udbygget medieetnografi må for mig at se bestå i at belyse disse spørgsmål.

Interviewets forståelsesform

Tv-sening er både en individuel, social og kulturel foreteelse. Når de mikro-sociologiske studier fokuserer så kraftigt på receptionens sociale og situationelle kontekst, er de med til at aktualisere metodiske og epistemologiske spørgsmål – både til receptionsanalysen og til *cultural studies'* udgave af medieetnografien, som for begge parter vedkommende ikke har nogen lang tradition for empiriske modtagerstudier. Mens (deltagende) observation og brug af flere metoder er et epistemologisk *must* for de naturalistiske interaktionsstudier, bygger receptionsstudierne hovedsagelig på kvalitative interviews kombineret med en mere eller mindre udfoldet tekstanalyse. Genstanden for analyserne er interview-personernes specifikke udfoldelse af en bestemt tekst eller genres betydningspotentiale. Fortolkningen af tekstmaterialet (interview og program) realiseres primært vha. teori om ideologi, køn, diskurs, receptionsæstetik, kognition m.m., hvorved der opnås en form for generaliseret viden om tekstens eller genrens kulturelle funktion. Den situationelle og sociale kontekst for tv-receptionen bliver ofte belyst gennem interviewets temaer. I interviewet er det imidlertid de tilstedeværende interaktionspartnere og samtalens struktur, som udgør den første betydningsfulde kontekst for meningsproduktionen – og ikke hverken medietekst eller receptionssituation.

Ud fra mikro-sociologiens perspektiv er det ganske naturligt at spørge til, hvorledes interviewet som sprogligt interaktionsrum frembringer kohærente meningsstrukturer og en symbolsk orden af tv-seningen, hvor teksten og genren er i centrum, hvad den ofte *ikke* er i dagligdagens reception. Det gælder, når forskeren inviterer til gennemsyn af program med efterfølgende samtale eller gruppediskussion på universitetet eller hos medieinstitutionen, og det gælder for besøg i hjemmet, hvor forskeren »ser med« på bestemte programmer i familiens skød og gennemfører interviews om det sete program. Interviewet giver adgang til deltagerens sproglige diskurs, ræsonnement og tolkning af bestemte fænomener – f.eks. medietekster. Den mening, som produceres i interviewet, er bundet til kontekst og erfaring, samtidig med at tolkningsarbejdet i selve inter-

view-situationen ideelt set befordrer ny erkendelse for parterne.

Kvalitative interviews antager mange former – også i medieforskningen. I markedsforskningen har man specialiseret sig i anvendelsen af *fokus-gruppe* interview, som har sine rødder i 1940'ernes og 1950'ernes amerikanske propaganda-analyser. I fokus-gruppen er samtalen fokuseret på et bestemt emne/en bestemt tekst. Igennem et relativt åbent interview forsøger man at indfange gruppens reaktioner og interpretationer. Metoden finder osse anvendelse i forbindelse med tv-produktion som seer-konfrontationer. *Gruppe-diskussion* som metode er udviklet i Frankfurterskolens regi gennem 1950'erne, og den er siden forsøgt anvendt i tysk hverdagslivs- og medieforskning (Leithäuser mfl. 1981). Fokus ligger her på uformelle gruppers interaktion i forbindelse med diskussion af forskellige temaer.

Den engelske medieforsker David Morley har i sin undersøgelse *Family Television* gjort brug af gruppe-diskussioner i 18 familier, og han lægger vægt på, hvordan familiens interaktionsform og rollefordeling fungerer igennem diskussionen af tv-brugen. Om selve interview-metoden angives, at der er tale om en »struktureret diskussion«, hvor Morley dog spiller rollen som den, der definerer vigtige temaer og leder diskussionen tilbage dertil ud fra forskellige vinkler (Morley 1986: 52). Der er altså tale om en vis uklarhed i definitionen af forskerens rolle som strukturerende/ikke strukturerende i gruppe-diskussionen. En uklarhed, som i øvrigt ikke er ualmindelig i *cultural studies*, men som diskuteres mere grundigt i den tyske gruppesociologi. Opsummerende kan gruppe-interviews både betragtes som en økonomisk/tidsmæssig gevinst set i relation til enkeltinterviews, og som en *mellemting* mellem observation og enkeltinterviews, idet den uformelle gruppens interaktionsmønstre kan gøres til genstand for analyse.

Enkeltinterviews derimod er individcentrerede og fokus ligger på fænomener uden for interview-situationen. Det er således sjældent, at denne type analyser tematiserer dialogen mellem interviewer og interview-person – enkeltinterviewets egen lille gruppedynamik. Det kvalitative interview benævnes forskelligt i medieforskningen – dybdeinterview, samtale, diskussion. Det kan være fokuseret på helt bestemte

temaer – f.eks. forståelse og erindring af et nyhedsindslag, eller det kan være mere åbent over for interview-personens egen definition af væsentlige temaer. Det kan være stramt struktureret efter en interview-guide eller løsere struktureret, hvor forløbet afhænger af, hvilke temaer, der dukker op. I forbindelse med de mikro-sociologiske undersøgelser fungerer interviewet både som en kilde til ny information om individets opfattelse af tv-seningen og som en deltager-validering af observationens foreløbige resultater.

Som forståelses- og vidensform kan enkeltinterviewet bestemmes på flere måder. Den ene (og den mest udbredte i nordisk sammenhæng) ser det kvalitative interview som en unik metode til frembringelse af viden om den mening, som interviewpersonen tilskriver fænomener i sin livsverden. Denne fænomenologisk/hermeneutiske forståelse af interviewet er især blevet udfoldet inden for psykologien og det samfundsvidenskabelige paradigme med fokus på individ og livsverden. Ligesom den tyske sociologis overvejelser om gruppe-diskussion som metode er den fænomenologisk/hermeneutiske bestemmelse af enkeltinterviewet ikke særlig fremtrædende i de dominerende angloamerikanske mediestudier. Mikro-sociologerne og *cultural studies* har fundet sammen om det mere upræcise »etnografiske« metoder, der lover mere end de kan indløse – i hvert tilfælde set ud fra etnografien som selvstændig kultur-analytisk disciplin.

I forbindelse med kvalitativ metodeudvikling har den danske receptionsforskning bidraget med et væsentligt lingvistisk supplement til den fænomenologisk/hermeneutiske forståelsesform for interviewet. "Interviewers need to be aware of their options as language workers", som Klaus Bruhn Jensen (1989: 99) pointerer. En sprogligt/kommunikativ forståelse af interviewet som talehandlinger i kontekst giver mulighed for at bestemme interviewet som et specifikt sprogligt interaktionsrum med sine egne regler og roller. Forsknings-interviewet er en sproglig begivenhed – en *speech event* (Milroy 1987: 41), som omfatter interaktion mellem fremmede. Rollerne er klart definerede, idet interviewereren indleder og afslutter forløbet, fokuserer samtalen på bestemte temaer og stiller opfølgende spørgsmål. Samtalen er aftalt og iscenesat, hvorfor den antager en forpligtende

form. Interaktionspartnerne er ikke blot fokuserede på temaer, men i høj grad osse på hinanden og på at skabe kohærent mening.

En stram definition af interviewet som diskurs peger på nødvendigheden af at inddrage interaktionsmomentet i interview-analysen og håndtere de mulige roller i interviewet så bevidst som muligt. Når f.eks. den engelske medieforsker Dorothy Hobson benytter sig af langvarige ustrukturerede »samtaler« med kvindelige seere af serien *Crossroads*, argumenterer hun for, at det er vigtigt at disse »interviews« er ustrukturerede, fordi hun ønsker kvindernes egne definitioner af, hvad der er vigtigt. Af interview-uddragene fremgår det imidlertid, at der både er tale om struktur og fokus fra Hobsons side. Den afgørende åbning ligger øjensynligt i at etablere en symmetrisk dialog, hvor Hobson aktivt inddrager sin egen viden og sine egne erfaringer – ikke mindst om hvorledes mænd forholder sig til *soap*-genren. Hun bidrager således til at skabe et intersubjektivt, kvindeligt erfaringsrum. Det tyske *Tübingen Soap Opera Project* problematiserer både interviewet som konstruktion og diskurs og kvindelighed som en form for »fortolkningsfællesskab« mellem interviewer og interviewede:

In order adequately to understand the meanings of soap operas produced in our interviews, we have to recognize the asymmetrical, power-laden nature of the discourse in which they are produced and, more specifically, the significance of the researchers' subjectivities therein (Seiter 1989: 242).

Forskerens statusroller er med til at producere fremmedhed og kønnet enshed i interviewet som *kultur møde*. Nærhed, indlevelse og forståelse fremmes af den umiddelbare og spontane fælles erfaringsramme og kommunikationsform: kvindeligheden som diskurs og subjektiv identifikation. Identifikationsevne og intersubjektiv forståelse er en vigtig del af interviewets proces, men det er mindst lige så vigtigt at spille den op mod fremmedheden og distancen – om ikke andet så i analysen. I et længerevarende etnografisk feltarbejde kan følelsen af at føle sig for meget »hjemme« være tegn på overidentifikation og mistet analytisk distance (Hammersley og Atkinson 1987: 109). Etnografisk feltarbejde i ens egen kultur stiller ekstra krav til selvrefleksion – og til at udæske brud

og anderledeshed. I Tübingen-projektet optræder maskulinitet f.eks. som andethed -både i forhold til *soap*-genren, i forhold til den kollektive og interaktive brug, som kvinder gør af genren, og i forhold til interviewernes identifikationer. Projektets mandlige deltager benytter imidlertid ikke lejligheden til at reflekterer over sin rolle i denne sammenhæng.

En ny tv-teori?

Med *soap*'en som udgangspunkt følger Tübingen-projektet sig ind i rækken af undersøgelser, som har fundet inspiration i *cultural studies* – og specielt David Morleys undersøgelser *The Nationwide Audience* (1980) og *Family Television* (1986). Mens *Nationwide* projektet baserer sig på Stuart Hall's substantielle artikel "Encoding/Decoding" (Hall 1980) og dermed fastholder en tekstuel og semiologisk forståelse af tv, søger Morley med *Family Television* at nærme sig en forståelse af afkodningens produktionsbetingelser, som de tager sig ud i familiens hverdagslige kontekst "... as the framework within "readings" of programmes are (ordinarily) made" (Morley 1986: 14). Mens de mikrosociologiske studier undlader at indlæse de sociale mønstre i tv-anvendelsen i et makro-perspektiv, er *Family Television* et forsøg på at kontekstualisere tv-seningen primært i relation til køn og magt. Familiernes brug af tv fortolkes således ind i et patriarkalsk og kulturelt hegemoni, idet valg af bestemte kanaler, genrer og måder at at tv på kan ses at dominere over andre. Konstateringen af, at tv tilskrives forskellig kulturel betydning gennem konkrete sociale handlinger og familiens fortolkningsfællesskab bliver udgangspunkt for Morley og Silverstones seneste forsøg på at rekontekstualisere tv som kommunikations-medium i relation til de øvrige medier, som finder anvendelse i hjemmet. Tv-skærmen antager i sig selv forskellige funktioner i forbindelse med video og computer, hvorfor selve definitionen af tv som massemedium må nytænkes med henblik på også at omfatte fænomener som *narrow-cast* og interaktiv kommunikation. Med denne rekontekstualisering søger Morley og Silverstone at *grounde* en ny tv-teori i empiriske undersøgelser af kommunikationsteknologiernes funktion og mening i familier og husholdninger.

Den gode gamle tekst/læser model, som si-

den Hall har været centralt teoretisk gods i *cultural studies*, redifineres tilsvarende – bl.a. fordi den ikke kan tage højde for de former for aktivitet og kommunikativ kompleksitet, som udfoldes i forbindelse med tv-sening. Der er altså tale om et afgørende skifte – fra tekst til kontekst og fra et medium til flere teknologier med hver deres specifikke kommunikations-former. Projektets ambitioner taget i betragtning må det empiriske design indebære en udvidelse af den mikro-sociologiske metode, hvor ikke blot de sociale regler for tv-sening, men osse de enkelte aktørers tilskrivning af mening til de forskellige kommunikationsteknologier inddrages. Deltager-observation fungerer hos Morley og Silverstone primært som nuancering og validering af familiemedlemmernes egne beskrivelser af interpersonelle relationer og brugen af teknologier i hjemmet.

Med henblik på at videreudvikle medieetnografiens metoder kunne man ønske sig, at de mange problemer med at udføre deltagende observationer i familiens intime kontekst blev tematiseret grundigere. Når Morley og Silverstone angiver, at disse observationer ikke giver tilstrækkelig viden om de enkelte familiers historie, ikke giver mulighed for at drage sammenligninger mellem de 20 familier i undersøgelsen, og – vigtigst – ikke giver mulighed for systematisk analyse af mediebrugen (Morley og Silverstone 1991: 159) kan det f.eks. skyldes, at observationsperioden har været for kort til, at observatøren har kunnet påtage sig en deltagende rolle. Det er således svært at forestille sig en indlevet og deltagende forsker gå på skift mellem 20 familier. Det handler ikke om at fetichere etnografiens langvarige feltarbejde eller kulturmødet som intersubjektiv proces, men nok så meget om at drage nogle epistemologiske konsekvenser af, hvad de forskellige metoder kan og ikke kan. Morley og Silverstones projekt tager således højde for noget af den kritik, som jeg rejste overfor de mikro-sociologiske studier, idet der er en bredere kontekstualisering af tv – både i forhold til andre medier, i forhold til offentlighed og marked og i forhold til familiers livsform. Som for de mikro-sociologiske studier gælder det imidlertid, at der anvendes en instrumentel etnografisk metode: kortvarig, mere eller mindre deltagende observation i flere familier med vægt på helt bestemte strukturer i medieanvendelsen. In-

strumentalisering er nødvendig for systematisk sammenlignende analyse af forskellige familier, og medieetnografiens epistemologi bliver på denne baggrund mere et spørgsmål om variation og struktur end om kompleksitet og kultur.

Case: Actionfilm og drengeskultur

Hvad angår kvalitative modtagerstudier, har dansk medieforskning især gjort sig gældende i genren receptionsanalyse. Antallet af undersøgelser, der også inddrager mediereceptionens kontekst ud fra et etnografisk perspektiv, kan indtil videre tælles på mindre end en hånd. Den danske debat har mere været optaget af receptionsteoretiske, diskursanalytiske, æstetiske og kvalitetsmæssige problemstillinger. Set i relation til den nye kvalitative *trend* i angloamerikansk modtagerforskning, holder de fleste danske medieforskere stadig en humanistisk tekstforståelse i hævd. Receptionsanalysen har især bidraget med en processuel og dynamisk forståelse af medieteksten som polysemisk, men den har ikke med samme grundighed behandlet hverken de konkrete receptionsomstændigheder eller modtagerens hverdagsliv som situationelle, sociale og kulturelle forudsætninger for modtagerens måde at udfolde tekstens betydningspotentiale.² Man har altså ikke rigtig taget udfordringen fra bl.a. mikro-sociologien og etnografien alvorligt; måske fordi en kontekstuel og holistisk forståelse af tv-receptionen rykker ved selve forestillingen om, at det er tv som medium og tekstuel fænomen, der er i centrum for opmærksomhed og interesse for den såkaldte *tv-sening* i familien. Hermed aktualiseres en vigtig kulturanalytisk problemstilling, som den danske etnograf Kirsten Hastrup beskriver således:

Fra det antropologiske perspektiv er kultur både tekst og kontekst. Det er både de stumper, vi skærer ud af verdens mangfoldighed på et eller andet valgt abstraktionsniveau, og den ramme, vi giver dem for at forstå deres betydning. Vi anfægtes hele tiden af vore valg og fravalg af kontekst på en anden måde end de videnskaber, der allerede i udgangspunktet ser sig i stand til at skelne mellem tekst og kontekst (Hastrup 1989: 15).

Når familien eller gruppen, som ser sammen, snakker om programmet bliver teksten en

stund til en kontekst for den interpersonelle kommunikation, og der skabes et betydningsindhold, som producerer en social merbetydning i teksten. Den engelsk/amerikanske medieforsker John Fiske har beskrevet dette betydningsindhold som en form for intertekstualitet (Fiske 1987). Han forstår tv's intertekstualitet i en såkaldt *horisontal og vertikal* dimension. Den horisontale dimension omfatter primærtekstens forhold til sig selv og sin genre, mens den vertikale omfatter primærtekstens relationer til andre former for (medie)tekster, der referer direkte til primærteksten. Disse såkaldte sekundære tekster behandler tv-personer og programmer, ofte i en form hvor fiktionsfigurer flyder sammen med skuespilleren som real person. Den *tertiære* tekst forstår Fiske som seernes ytringer om de primære og sekundære tekster. Der kan både være tale om skriftlig og mundtlig kommunikation, som den optræder i læserbreve, snak i familien og på arbejdspladsen samt »etnografiske« data i form af kvalitative receptionsinterviews.

Det er det situationelle samspil mellem den primære og den tertiære tekst, som jeg har gjort til genstand for analyse i undersøgelsen af *Actionfilm og drengekultur* (Rasmussen 1990). Projektet er koncentreret om en enkelt case: En gruppe store drenges brug af video-film i en ungdomsklub. Jeg har forsøgt at arbejde med en forståelsesramme og et metodisk design, som til en vis grad indløser etnografiske ambitioner om indlevelse gennem deltagelse i kulturen i længere tid – det drejer sig dog ikke om hele år, men om nogle måneder, hvor jeg deltog i klubbens liv og aktiviteter. For mig kom den etnografiske erfaring til at handle om sætte egne normer på spil, om at bytte betydninger og om både at kunne indtage rollen som subjekt og objekt i interaktionens spil. Selvfølgelig spiller tiden en rolle i forbindelse med den intersubjektive og stærkt personlige proces, som det er at blive deltager i en fremmed kontekst. Men erfaringen handler nok mere om *intensiteter*, der knytter sig til oplevelser og følelser i bestemte situationer: Når man pludselig ved, hvordan en situation vil udvikle sig, kan man osse selv agere ud fra det deltagerperspektiv, som ens rolle definerer.

Jeg fandt imidlertid hverken den deltagende observation eller interview-metoden dækkende i forhold til projektets målsætning: At belyse de

kollektive receptionsstrategier og den situationelt forankrede interpretationsproces med henblik på en forståelse af bestemte genrers og teksters betydning i en bestemt gruppes livssammenhæng. Desuden var jeg begrænset af en manglende erfaring med decideret etnografisk feltarbejde. Allerede i designfasen bestemte jeg derfor, at de deltagende observationer skulle kombineres med andre metoder, som gav mulighed for at anvende mere specifikke analytiske redskaber: tekstanalyse, lingvistik og interaktionsanalyse. På baggrund af tidligere gode erfaringer med at anvende video-observationer i kommunikationsanalytisk øjemed, ville jeg udover de deltagende personlige observationer og gruppesamtaler om filmene anvende video som observationsmedium med det formål at foretage en både tekstnær og situationel receptionsanalyse. Når video-observation af receptionssituationen synkroniseres med den sette film, giver kombinationen af personlig deltagelse, video-registrering og tekstmateriale et indblik i, hvorledes betydning og »foretrukket« oplevelsesform forhandles og fastlægges blandt seerne.

Mens medieetnografien især fokuserer på tv i familier, har jeg valgt at undersøge video-seening i en bestemt ungdomskultur. Jeg valgte at arbejde med unge i et socialt problemområde for at belyse deres kulturstrategier. Ungdomsklubben er en offentlig institution, hvor jeg uden alt for mange problemer kunne indgå i rollen som deltager og overtage ansvaret for klubbens video-aftener fra en af pædagogerne. Jeg indgik en kontrakt med klubben, og først derefter blev det klart for mig, at deltagerne i klubbens aktiviteter på dette tidspunkt faktisk udelukkende var drenge. Valget af en »monokultur« var altså ikke mit – i første omgang, men jeg tog det, og indstillede mig på, at perspektivet for undersøgelsen dermed blev indsnævret til maskulinitet og en gruppe pubertetsdrenges identitetsarbejde, hvor jeg, min deltagelse til trods, forblev – om ikke den fremmede – så dog den *anden*.

I forlængelse af den amerikanske antropolog Clifford Geertz forsøger jeg at give en *tyk* og nær beskrivelse af drengekulturen på basis af deltagende observationer og interaktionsanalyse, og jeg prøver på baggrund af denne brede kulturbeskrivelse at forstå, hvad der gør *actionfilm* til gruppens foretrukne genre. Selv om jeg

har anvendt både deltagende observation, video-observation og gruppediskussion, forbliver min adgang til drengeskulturen begrænset, i og med at jeg ikke deltog i aktiviteter uden for klubben. I analysen fokuseres på interaktion og interpretation i en ganske bestemt og afgrænset kontekst, men jeg forsøger i modsætning til mikro-sociologerne både at inddrage teksten og den bredere kulturelle kontekst i form af subkultur-teori.

Både i *action*-filmen og i drengeskulturen spiller kroppen og kropslig beherskelse af ens egen krop og andres kroppe en væsentlig rolle: Dominans og beherskelse er både en æstetisk form og en realitet i drengegruppens hierarki, hvor fysisk styrke er den ultimative referent for interaktionens ritualiserede sprogspil. Ritualernes kulturelle funktion er i sproglig form at gemmemspille magtrelationer – dominans og underkastelse – uden at aktivere referenten, som fører til vold. I den sociale reception af *action*-film gennemspilles lignende ritualer, hvor filmen gøres til genstand for distanceret bedømmelse. Indlevelse og identifikation overhøres eller straffes, mens distance og kontrol belønnes. Den tertiære tekst – snakken om filmen under receptionen – udgør et vigtigt betydningsmæssigt *merprodukt*, hvor teksten antager karakter af kontekst for drengegruppens aktive identitetsarbejde.³

Afslutningsvis skal jeg problematisere tre aspekter i undersøgelsen: Metode, epistemologi og etik. Video-observationerne giver mulighed for at foretage detaljeret analyse af reception som social proces. Der er tale om en instrumentaliseret metode, som kun i meget begrænset omfang har fundet anvendelse i medieforskningen – og da uden at være suppleret med personlig deltagelse (Bechtel mfl. 1972, Collett og Lamb 1986). Der findes en tradition for at anvende film og video i mikro-sociologien og antropologien, men metoden er belastet af etiske problemer i forbindelse med at anvende skjulte observationer i bl.a. psykiatrien (Dorwick og Biggs 1983). Spørgsmålet om – og på hvilken måde – video er et uhåndterligt og uetisk indgreb i situationer og kulturer kan ikke besvares generelt – ligesom det i øvrigt gælder for observation og interview. Under alle omstændigheder er forskeren og hendes redskaber – video, båndoptager, notesblok – en forandrende faktor. Problemet med video er ikke

indvirkningen på situationen, men snarere det manglende interaktionsperspektiv, som kan lignedes med observatørrollen som *fluen på væggen*. Kameraet indfanger og fastholder »afslørende« detaljer specielt i kropssprog og mimik. I interaktionen reagerer vi spontant og procesuelt på disse signaler, ligesom vi ud fra normale høflighedsregler deltager i et kompliceret *face-work* (Goffman 1967). Video-kameraet er en paasiv og registrerende instans, som objektiverer den observerede situation, hvorfor det at iagttage sig selv på video kan være en traumatiserende proces. Den, som har mødt sig selv ud fra et objektiveret tredje persons perspektiv, bliver aldrig den samme igen, siger Shotter (1983) lidt dramatisk måske.

Ud fra et etnografisk perspektiv er det for mig helt afgørende, at kameraets objektiverende blik suppleres med personlig deltagelse i situationen. Video-observationen fastholder detaljer, som personlig deltagelse umiddelbart og nogle gange bevidst overser, og der er derfor tale om to former for viden, som bidrager med forskellige betydningsindhold. I sociologien taler man om brug af flere metoder som *trianglering*, som anvendes for at reducere forsker-bias i de enkelte metoder (Denzin 1970). Ud fra et hermeneutisk fortolkningsperspektiv kan man snarere sige, at forskeren ved at bruge flere metoder får mulighed for at indtræde i forskellige roller, der bidrager med hver sin type af viden.

Jeg vil gerne illustrere betydningen af at indtage forskellige roller i forskningsprocessen. Den deltagende observation er en stærk, subjektiv oplevelse, som er forbundet med usikkerhed – og måske ligefrem ubehag. Drengeskulturen forekom mig meget fremmed – aggressiv og truende, selvom der egentlig blev taget godt imod mig. Jeg lærte efterhånden »at begå mig«, og blev behandlet som en af pædagogerne. En god rolle, fordi den både indebærer en distance til drengeskulturen og en mere naturlig position for en voksen kvinde. I gruppediskussionerne om filmene indtog jeg derimod den styrende rolle med den konsekvens, at magtrelationerne i gruppen ændredes fundamentalt: De ellers dominerende drenge bliver obstruerende og tavse, mens de svagere drenge bliver udfarende og nyder at få stillet talepositioner til deres rådighed. Video-observationerne er lavet med fast kamera, og det be-

tyder, at jeg deltager som publikum til filmene i en tilbagetrukket rolle, mens kameraet tiltrækker sig en vis opmærksomhed og understreger det offensive sprogspil i gruppen. De tre metoder konstruerer tre forskellige virkeligheder, som spilles op mod hinanden i analysen – ikke for at validere ved at fjerne den subjektive *bias*, men for at reflektere over den.

Valget af video-observationen som den primære metode implicerer samtidig en temmelig voldsom begrænsning for undersøgelsens epistemologi. Analysen af den sociale receptionsproces belyser således kun ét – omend vigtigt – aspekt af action-genrens betydning for drengegruppen: At den for subkulturen attråværdige mandlige identitetsform ikke primært produceres gennem identifikation med de potente helte, men gennem kontrol med filmenes æstetik. Case-studiet er altså ikke blot begrænset til en bestemt kontekst, men osse af en interaktionistisk analysemetode, som ikke efterspørger individets perspektiv gennem f.eks. enkeltinterviews.

Noter

1. Margaret Mead taler om et skifte fra antropologisk »intuition« til »instrumentalisering« i kultur- og kommunikationsforskningen. Instrumentalisering kan både være udtryk for ren og skær empirisme og for mikro-sociologiens snævre kulturforståelse og udviklingen af specialiserede analyseteknikker: "And this period of intricate micro-analysis of patterns built up from fine units, instead of units derived from large patterns, may be particularly congenial, perhaps, for the research worker who must also struggle to find new personal integrations within this kaleidoscopic and fragmented world" (Mead 1969: 20).
2. Af nyere undersøgelser, som inddrager et kontekstuel perspektiv, skal nævnes Gentikow (1993) og Jensen mfl. (1993).
3. Rasmussen 1991 og 1993 giver en mere udfoldet gennemgang af analyserne.

Litteratur

- Bechtel mfl. (1972) "Correlates between Observed Behaviours and Questionnaire Responses on Television Viewing" in C.A. Comstock mfl. Eds. *Television and Social Behavior 4*, United States Government Printing Office.
- Bryce, J. W. (1987) "Family Time and Television Use" i Lindlof (1987).
- Clifford J. (1988) *The Predicament of Culture*, Harvard University Press.
- Collett P. og P. Lamb (1986) *Watching People Watching Television*, Report to the Independent Broadcasting Authority.
- Denzin N. K. (1970) *Sociological Methods: A Sourcebook*, Chicago:
- Dowrich P. W. og Biggs (1983) *Using Video*, London: John Wiley & Sons.
- Drotner K. (1991) *At skabe sig – selv: Ungdom, Æstetik, Pædagogik*, København: Gyldendal.
- Fiske, J. (1987) *Television Culture*, London: Methuen.
- Gentikow B. (1993) *Aneignungen: Ausländisches Fernsehen und Nationale Kultur*, Århus: Århus Universitetsforlag.
- Goffman E. (1967) *Interaction Ritual*, New York: Anchor Books.
- Fog J. og S. Kvale (1992) *Artikler om interviews*, Århus Universitet: Center for kvalitativ metodeudvikling.
- Hall, S. (1980) "Encoding/Decoding" in S. Hall mfl. Eds. *Culture, Media, Language*, London: Hutchinson.
- Hammersley M. og P. Atkinson (1987) *Feltmetodik*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Norsk udg. af *Ethnography: Principles in Practice*.
- Hastrup K. (1993) »Kultur som analytisk begreb« in K. Hastrup og K. Ramløv. *Kulturanalyse: Fortolkningens forløb i antropologien*, København: Akademisk Forlag.
- Hobson D. *Crossroads: The Drama of a Soap Opera*, London: Methuen.
- Jensen K. B. (1989) "Discourses of Interviewing: Validating Qualitative Research Findings through Textual Analysis" in S. Kvale. Ed. *Issues of Validity in Qualitative Research*, Lund: Studentlitteratur.
- Jensen K. B. og N. Jankowski, Eds. (1991) *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*, London: Routledge.
- Jensen K. B. mfl. (1993) *Når danskere ser TV*, København: Samfundslitteratur.
- Lindlof T. R., Ed. (1987) *Natural Audiences: Qualitative Research of Media Uses and Effects*, New Jersey: Ablex.
- Leithäuser T. mfl. (1981) *Entwurf zu einer Empirie des Alltagsbewusstseins*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Lull J. (1990) *Inside Family Viewing*, London: Routledge.
- Mead M. (1969) "From Intuition to Analysis in Communication Research" in *Semiotica* no 1.
- Milroy L. (1987) *Observing & Analysing Natural Language*, Oxford: Basil Blackwell.
- Morgan D. L. (1988) *Focus Groups as Qualitative Research*, Californien: Sage.
- Morley D. (1986) *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*, London: Comedia.
- Morley D. og R. Silverstone (1991) "Communication and Context: Ethnographic Perspectives on the Media Audience" in K. B. Jensen og N. Jankowski (1991).
- Morley D. (1992) *Television, Audiences & Cultural Studies*, London: Routledge

- Palmer P. (1986) *The Lively Audience*, Australien: Allen & Unwin
- Rasmussen T. A. (1990) *Actionfilm og drengekultur*, AUC: Institut for Kommunikation.
- Rasmussen T. A. (1991) »Det rituella kränkningsspelet: Om actionvåldets »effekt« på tuffa killar« in *Filmhäftet* no 73/74.
- Rasmussen T. A. (1993) »Video och våld i vardagen« in C. von Feilitzen mfl. Red. *Våld från alla håll: Forskningsperspektiv på våld i rörliga bilder*, Stockholm: Symposion.
- Seiter E. mfl. (1989) "Don't Treat Us Like We're so Stupid and Naïve: Towards an Ethnography of Soap Opera Viewers" in E. Seiter mfl. Eds. *Remote Control: Television, Audiences & Cultural Power*, London: Routledge.
- Scanell P. Ed. (1991) *Broadcast Talk*, London: Sage.
- Tove Arendt Rasmussen er lektor ved Institut for Kommunikation, Aalborg Universitetscenter.